

stępność kapitału (łatwość uzyskania środków finansowych dla nowych i rozwijających się firm, programy publiczne wspierania przedsiębiorczości, edukację i szkolenia, badania i rozwój (zakres w jakim prowadzą one do stworzenia nowych biznesowych możliwości), komercyjną i zawodową infrastrukturę (jakość oraz możliwość współpracy z podwykonawcami oraz dostawcami różnych usług), dostęp do infrastruktury technicznej (dostęp do Internetu, wody, telekomunikacji, gazu, elektryczności) a także normy kulturalno-społeczne (zakres w jakim oddziałują one wspierająco lub zniechęcająco do podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej. W Holandii w ramach programu SCALES przeprowadzono badania w których wykazano że możemy wyróżnić pewne czynniki determinujące poziom przedsiębiorczości pośród kobiet i mężczyzn w skali makro w poszczególnych krajach. Na wysokość poziomu przedsiębiorczości mają wpływ głównie: rozwój technologiczny (kobiety zatrudnione w sektorze zaawansowanych technologii które obecnie stanowią bardzo ważną sferę gospodarki są niestety mniejszością), PKB i poziom bezrobocia (wzrostowi zamożności kraju, wyrażanemu w PKB per capita towarzyszy popyt na usługi, które w głównej mierze dostarczają przedsiębiorstwa prowadzone przez kobiety, natomiast im wyższy jest poziom bezrobocia tym większy jest udział kobiet w przedsiębiorczości jako że jest to jedyny sposób na uzyskanie dochodu), czynniki kulturowe (na które składają się wartości i przekonania, które kształtują postawy przedsiębiorcze) [Glinka, Gudkova, 2011, s. 66-68].

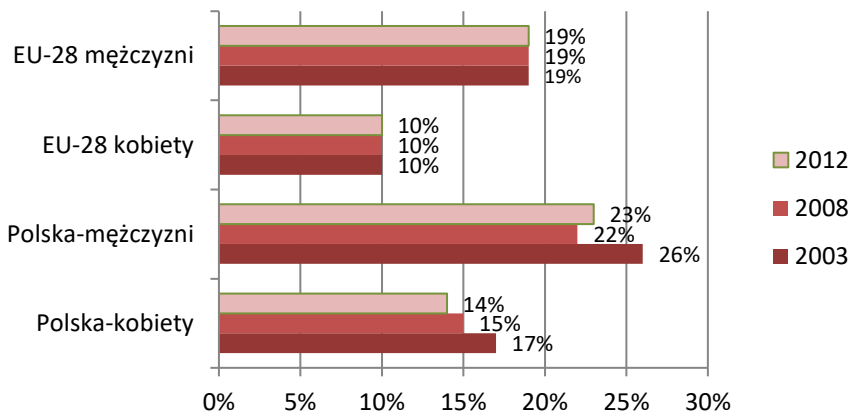
W kolejnych badaniach SCALES potwierdzono hipotezę że zarówno na mężczyzn jak i na kobiety zasadniczo wpływają te same czynniki, lecz niektóre z tych nich takie jak bezrobocie i poziom zadowolenia z życia dają odmienny efekt. W powtórzonym badaniu zwrócono uwagę także na dodatkowe czynniki wpływające na wysokość poziomu przedsiębiorczości kobiet. Uwzględniono czynniki społeczno-geograficzne (sytuacja rodzinna, wiek, poziom wykształcenia, płeć, pochodzenie etniczne, poprzednie doświadczenie w samozatrudnieniu) oraz czynniki instytucjonalne (dostępność kapitału, system opieki nad dzieckiem, urlopy rodzicielskie, koszty rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej) [Glinka, Gudkova 2011, s. 68].

W związku z nie tak dawno zapoczątkowaną zmianą podejścia do roli społecznej kobiety oprócz barier ogólnych napotykały także tylko te dotyczące płci pięknej. Do barier ogólnych, które są tak samo problematyczne również dla mężczyzn zaliczamy głównie bariery podatkowe, bariery administracyjne (wszelkie procedury administracyjne, które są uciążliwe i kosztowne), bariery zatrudnienia (nieelastyczne prawo pracy), szarą strefę (przedsiębiorstwa, które ukrywają wielkość przychodów i stan zatrudnienia, co obniża konkurencyjność dla firm działających zgodnie z pra-

wem z uwagi na ponoszone realnie koszty prowadzenia działalności) a także konkurencję ze strony uprzywilejowanych przedsiębiorstw (podmioty państwowe które działają na sprzyjających warunkach w strefach ekonomicznych, które mają umarzane podatki i składki na ubezpieczenie społeczne, posiadają ułatwiony dostęp do funduszy unijnych i otrzymują pomoc publiczną. Za najbardziej uciążliwe uznaje się przepisy dotyczące VAT oraz tak zwane paropodatki, czyli pozapłacowe koszty pracy których wysokość znacząco wpływa na zmniejszenie konkurencyjności przedsiębiorstw małych i średnich. Na tle ukazanej sytuacji dotyczącej barier ogólnych wypadałoby dodać, iż istnieją szczególne bariery napotymane przez kobiety, utrudniające im bycie przedsiębiorczymi. Według analityków Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości jeden z najważniejszych czynników które utrudniają Polkom realizację zamiaru założenia własnej działalności gospodarczej jest zaniżona ocena swoich kompetencji dotyczących przedsiębiorczości [Glinka, Gudkova, 2011, s. 68].

2. Sytuacja kobiet przedsiębiorczych w Polsce (na tle Unii Europejskiej)

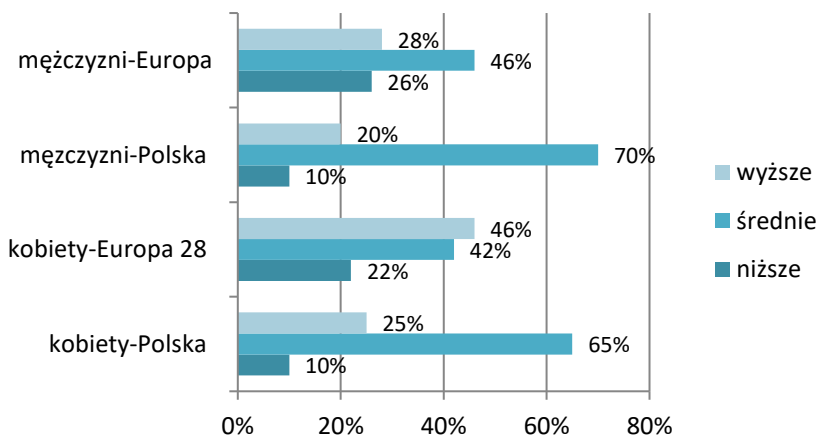
Z raportu Global Entrepreneurship Monitor wynika, że polskie kobiety są coraz bardziej zainteresowane możliwością założenia własnej firmy i jeśli chodzi o rozpoznawanie szans biznesowych, nie różnią się znacząco od mężczyzn-39% kobiet i 40% mężczyzn uważa że potrafi zauważyć je w swoim otoczeniu i wykorzystać. Panie czują jednak większe obawy przed założeniem firmy i gorzej wypadają w samoocenie przygotowania do tej roli-54% kobiet i 67% mężczyzn uważa, że jest wystarczająco wykwalifikowana aby prowadzić własny biznes. Panie bardziej obawiają się niepowodzenia-62% kobiet boi się porażki, u mężczyzn wskaźnik jest trochę niższy i wynosi 55%. Polska jednak dobrze wypada w postawach przedsiębiorczych na tle innych krajów Unii Europejskiej - raporty pokazują że polskie kobiety częściej dostrzegają w swoim otoczeniu szanse biznesowe, mają większe przekonanie co do posiadania wystarczających umiejętności zarządzania firmą, ale jednak w porównaniu do mieszkanki innych krajów częściej odczuwają lęk przed porażką [Glinka, Gudkova, 2011, s. 69].

Rys. 1. Procentowy udział przedsiębiorców na przestrzeni lat 2003-2012

Źródło: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>, [25.05.2018].

Potwierdza to raport Komisji Europejskiej z 2014 roku, w którym widzimy że poziom przedsiębiorczości kobiet w Polsce i Polaków ogółem systematycznie rośnie i pozytywnie różni się od średniego poziomu krajów Unii.

Rys. 2. Wykształcenie kobiet - przedsiębiorców

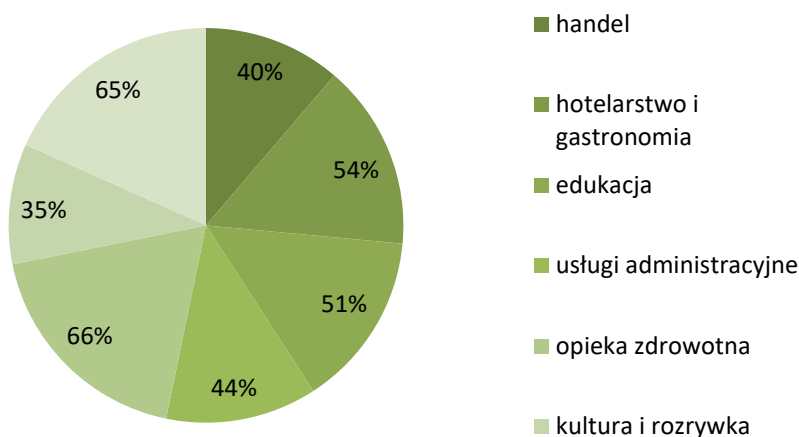
Źródło: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>, [25.05.2018].

Z danych Komisji Europejskiej wynika, że najbardziej skłonne do założenia własnej firmy w Polsce są osoby ze średnim wykształceniem, a najmniej osoby z wykształceniem niższym przy czym, różnice te są o wiele większe w przypadku kobiet i mężczyzn polskich niż w krajach Unii ogółem.

Największe bariery napotymane przez kobiety które chcą założyć własny biznes w Polsce są tak jak zostało już wspomniane są podobne jak w przypadku mężczyzn: trudności podatkowe, bariery administracyjne, nieelastyczne prawo pracy. Kolejnym problemem na który napotykają się raczej już tylko kobiety jest postawa wobec przedsiębiorców i tradycyjna socjalizacja, która utrwała stereotypowy podział ról społecznych ze względu na płeć. Kobiety bardziej obawiają się reakcji najbliższych na decyzję o założeniu własnego biznesu- obawiają się braku akceptacji podjęcia pracy na własny rachunek i głównie obawa o to czy zgodzą się wziąć odpowiedzialność za część obowiązków związanych z gospodarstwem domowym tak, aby umożliwić przedsiębiorczymi realizację zawodową [Glinka, Gudkova 2011, s. 70].

Odpowiedz na pytanie jaki faktyczny wpływ mają możemy szukać w badaniu „Zawód-Prezeska! Diagnoza przedsiębiorczości kobiet” w którym przeprowadzono ankiety starające się określić jaką grupę bierze się pod uwagę mówiąc o kobiecie przedsiębiorczej. Mianem przedsiębiorczynie możemy określić kobietę która prowadzi własną działalność gospodarczą zatrudniającą co najmniej jedną osobę poza sobą samą. Definicja ta została stworzona na podstawie danych GUS, które wykazują że z 4 milionów działalności gospodarczych zarejestrowanych w Polsce to tak zwane mikroprzedsiębiorstwa-firmy zatrudniające maksymalnie dziesięciu pracowników, z czego jednak $\frac{3}{4}$ firm stanowią firmy jednoosobowe. W badaniu „Zawód-prezeska! Diagnoza przedsiębiorczości kobiet” które zostały użyte w opracowaniu tego artykułu ustalono że największa grupa, bo prawie połowa badanych, to prezeski w wieku 36-45 lat, które już po zgromadzeniu doświadczenia zawodowego zdecydowały się zacząć pracować „na swoim”-46%. Jedna trzecia kobiet posiadających firmy jest w wieku poniżej 36 lat (29%), a co czwarta przedsiębiorczynie biorąca udział w badaniu więcej niż 46 lat. Co najbardziej wpływa na czas zakładania własnego biznesu? Z omawianego badania wynika że do najbardziej sprzyjających czynników zaliczyłyby młody wiek, który chroni przed koniecznością godzenia obowiązków rodzinnych z zawodowymi. Najbardziej wygodnym momentem na zapoczątkowanie własnej działalności wydaje się więc być okres bezpośrednio po zakończeniu nauki, biorąc też pod uwagę korelację młodości z okresem większej skłonności do podejmowania ryzyka oraz większym optymizmem co do powodzenia zamierzonego planu. Jednak z drugiej strony przed założeniem własnego biznesu dobrze jest posiadać już pewne doświadczenie co do pracy w firmie- jak pokazuje badanie 67%

respondentek przed rozpoczęciem własnej działalności zdążyło już nabyć doświadczenie poprzez pracę w innej instytucji lub firmie. Z ankiety wynika, że z roku na rok coraz więcej polskich kobiet decyduje się na założenie własnej działalności gospodarczej przez poszukiwanie nowych kierunków rozwoju, dążenie do zmiany kariery zawodowej lub polepszenia swojej sytuacji ekonomicznej. Stosunkowo dla niewielu kobiet założenie własnej firmy jest sposobem na powrót na rynek pracy po dłuższej nieobecności, spowodowanej bezrobociem czy też urlopem macierzyńskim bądź wychowawczym [Pokojska i inni, 2017, 28 s.]. Ciekawy jest udział kobiet w poszczególnych sektorach gospodarki przeanalizowany w 2012 roku.

Rys. 3. Udział procentowy przedsiębiorstw kobiet w poszczególnych sektorach gospodarki

Źródło: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>, [25.05.2018].

Z danych Eurostatu wynika, że większość kobiet decyduje się na założenie działalności gospodarczej w obszarach opieki zdrowotnej i z nią związanych, a najmniej wybiera działalność w sektorze kultury i rozrywki. Więcej przedsiębiorstw założonych przez kobiety niż mężczyzn znajdziemy w sektorach: hotelarstwo i gastronomia, edukacja, opieka zdrowotna. Udział kobiet jako przedsiębiorców ogółem w 2012 roku wyniósł 34%, ze wzrostem o 4,2% w latach 2004-2012 i o 3% w latach 2009-2012 co ukazuje gwałtowny wzrost w ilości przedsiębiorstw zakładanych przez kobiety [Eurostat, 2018].

Sukces działalności gospodarczej pozytywnie oddziałuje na rozwój męża/partnera-20% mężczyzn którzy obserwują powodzenie firmy żony/partnerki decyduje się na pracę „na swoim”. Pokazuje to stopniową zmianę postrzegania tradycyjnego wzorca rodziny oraz modelu związku w którym to mężczyzna zajmuje się karierą zawodową i utrzymywaniem rodziny a kobieta opieką nad domem, jednak wciąż co siódmy mąż/partner „prezeski” preferowałby aby jego żona/partnerka nie pracowała tylko zajmowała się domem. Jedna na osiem przedsiębiorczyń przebywała wcześniej na urlopie macierzyńskim bądź wychowawczym. Niewiele, bo tylko 6% respondentek nie podejmowało się żadnej pracy lub pracowało dorywczo. Na punkt widzenia możliwości podołania obowiązkom narzucanym przez prowadzenie własnego biznesu rzutuje także sytuacja życiowa w jakiej znajduje się kobieta w danej chwili. 58% ankietowanych pozostawało w związku (nieformalnym bądź formalnym) a 45% miało już dzieci w momencie rejestrowania działalności. 13% kobiet zakładających własny biznes samotnie wychowywała dziecko lub dzieci a co czwarta była singielką [Pokojska i inni, 2017, 28 s.].

3. Perspektywy rozwoju w zakresie przedsiębiorczości kobiet

Warto zwrócić uwagę na fakt, że w przypadku przedsiębiorczości na wczesnym etapie (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity - wskaźnik wczesnej przedsiębiorczości, oznaczający odsetek przedsiębiorców w populacji, którzy prowadzą działalność do 3,5 lat) odsetek przedsiębiorstw zakładanych przez kobiety rośnie. Spada również różnica w liczbie firm kierowanych przez mężczyzn w porównaniu do ilości firm kierowanych przez kobiety. TEA dla mężczyzn w latach 2011-2013 spadło z 13,1% do 12,3%, a dla kobiet wzrosło z 5,1% do 6,1%. Biorąc pod uwagę bardziej ustabilizowane przedsiębiorstwa (działające powyżej 3,5 roku) można także zaobserwować dynamiczny wzrost odsetka firm prowadzonych przez kobiety (z 2,9% do 3,8%) lecz mimo wszystko bardziej znaczący przyrost w tej kategorii należy do mężczyzn (z 7,1% do 9,2%). Dane GUS pokazują, że przybywa mikroprzedsiębiorstw, w których-wśród wśród właścicieli i współwłaścicieli są kobiety. Jeśli chodzi o bardziej ustabilizowane podmioty (działające powyżej 3,5 roku), również obserwujemy dynamiczny wzrost odsetka przedsiębiorstw prowadzonych przez kobiety (z 2,9 do 3,8 %), jednak znacznie większy przyrost w tej kategorii dotyczy firm należących do mężczyzn (z 7,1 do 9,2 %). Wyniki badań PARP nie wskazują na różnice [PARP, 2014].

Analiza projektów PARP związanych ze wsparciem przedsiębiorczości kobiet (m.in. Women for Women) ukazuje, że kobiety będące przedsiębiorcami potrzebują

zindywidualizowanego wsparcia (np. asysty, coachingu, mentoringu). Mile wi-

2014].
iznesu [PARP,

Podsumowanie

do podejmowania ryzyka. P

-
iecymi jak prowadzenie domu

w celu zapewnienia sobie
cze-

h krajach Unii

y

Literatura

1. Balcerzak-Paradowska B., Bednarski M., Głogosz D., Kusztełek P., Ruzik-Sierdzińska A., Mirosław J. (2011) *Przedsiębiorczość kobiet w Polsce*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa
2. Borowska A. (2013), *Determinanty i bariery przedsiębiorczości kobiet w Polsce*. Economics and Management, nr 3, Białystok
- 3.
4. Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>, [28.03.2014]
5. Glinka B., Gudykova S. (2011), *Przedsiębiorczość*. Wolter Kluwers Polska, Warszawa
6. Komisja Europejska (2011), *Przegląd programu „Small Business Act” dla Europy*, Bruksela
7. Millard, F. (1999), *Polish Politics and Society*, London and New York: Routledge.
8. Moczydłowska J.M. (2017) *Percepcja cech i zachowań osób na stanowiskach kierowniczych przez pryzmat ich płci*, Zarządzanie Zasobami Ludzkimi, nr 3-4
9. Moczydłowska J.M. (2017), *Istota i determinanty przedsiębiorczości – analiza teoretyczna*, [w:] *Przedsiębiorczość a źródła przewagi konkurencyjnej w gospodarce opartej na wiedzy*, pr. zb. pod red. M. Makowca, A. Pietruszki-Ortyl, Wyd. UE w Krakowie, Kraków
10. Moczydłowska J.M., Szydło J. (2016), *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w ocenie studentów polskich i ukraińskich – analiza porównawcza*, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, t. 17, z. 9, cz. 2
11. Nazarko Ł. (2015), *Cele i funkcje badań foresightowych w małych i średnich przedsiębiorstwach*, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, Nr 229
12. Pawluczuk A. (2013), *Podnoszenie przedsiębiorczości wśród studentów poprzez zespołowe prace projektowe*, *Problemy Zarządzania*, Vol 11, nr 3
13. Piątek W., Kobylińska U. (2018), *Oczekiwania pokolenia Y wobec rynku pracy na przykładzie Polski i Hiszpanii*, *Akademia Zarządzania*, 3(2).
14. *Płeć a możliwości ekonomiczne w Polsce: czy kobiety straciły na transformacji?* (2004). Departament Walki z Ubóstwem i Zarządzania Gospodarką Regionu Europy i Azji Środkowej.
15. Pokojska J., Mikiewicz K., Rynkowska M., Włoch R., Pokorska M. (2017), *Zawód-prezesa! Diagnoza przedsiębiorczości kobiet*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa
16. *Raport z badania global entrepreneurship monitor* (2014). Global Entrepreneurship Monitor, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa
17. Rollnik-Sadowska E. (2017), *Sytuacja kobiet na rynku pracy w woj. podlaskim*, raport za badań WUP, Białystok

Determinants and barriers to female entrepreneurship in Poland

Abstract

Women's participation in starting and managing their own businesses is becoming significantly important nowadays. Technological development step by step reduces the number of vacancies in those sectors of economy in which have been traditionally working. Number of good educated and qualified woman is constantly growing, but despite that unemployment among women is still higher than the male unemployment. Women seeks opportunity to be financial independent in self-employment, which is crucial to economy, because by starting a company they develop economy, create new products and job places. It is necessary to focus on promoting and facilitating entrepreneurship among women due to it's high potential.

Keywords

female entrepreneurship, barriers to female entrepreneurship, determinants of female entrepreneurship